

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΠΟ ΣΥΛΛΑ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1821

Μεταξὺ τῶν ἀκατατάκτων καταλοίπων τοῦ Λάμπρου εὗρισκομεν καὶ τρία τετράδια περιέχοντα τρία μαθήματα ἐκ τῶν κατὰ τὸ 1878 γενομένων ὑπὸ τοῦ Λάμπρου ἐν τῷ φιλολογικῷ συλλόγῳ Παρνασσῶ περι τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ Σύλλα μέχρι τοῦ 1821. Ἐν τῷ περιθωρίῳ τῆς πρώτης σελίδος τοῦ πρώτου ἀναγινώσκομεν «Φιλ. Σύλ. Παρνασσός II 14 Δεκ. 1878», τοῦ δευτέρου «Φιλ. Σύλ. Παρνασσός III 21 Δεκ. 1878», καὶ τοῦ τρίτου «Μάθημα ε' 4 Ἰαν. 1878»¹. Πρόκειται λοιπὸν περὶ τοῦ κειμένου τριῶν ἐκ τῶν μαθημάτων τοῦ Λάμπρου περὶ τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ τοῦ Σύλλα μέχρι τοῦ 1821, τῶν γενομένων ἐν τῷ φιλολογικῷ συλλόγῳ Παρνασσῶ, καὶ δὴ περὶ τοῦ τρίτου, τετάρτου καὶ πέμπτου, τῶν γενομένων τῇ 14 καὶ 21 Δεκεμβρίου τοῦ 1878 καὶ τῇ 4 Ἰανουαρίου τοῦ 1879. Ἐκ τῶν κειμένων τῶν τριῶν τούτων μαθημάτων ἄξιον ἐκδόσεως εἶνε τὸ πρῶτον, τὸ κείμενον τοῦ τρίτου μαθήματος, τοσοῦτῳ μᾶλλον καθ' ὅσον τοῦτο μόνον εἶνε πλήρες, ἐν' ᾧ τὰ λοιπὰ περιέχουσι πολλαχοῦ μόνον τὰς κεντρικὰς ἰδέας, τὰς ὁποίας αὐτοσχεδιάζων ἀνέπτυσεν ἔπειτα ὁ Λάμπρος. Κατὰ ταῦτα ἐκδίδομεν τὸ κείμενον τοῦ τρίτου μαθήματος.

Κ. Ι. Δ.

Ἱστορία τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ Σύλλα μέχρι τοῦ 1821.

Ἡ ἄλωσις τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Σύλλα καὶ ἡ ὑπὸ τῶν Ἑρουλῶν δὲν εἶνε αἰ μόναι. Συνέβησαν καὶ ἄλλαι πολλαὶ ἀλώσεις καὶ δηώσεις, ὑπὸ τοῦ Ἀλαρίχου, ὑπὸ τῶν Νορμανδῶν, ὑπὸ τῶν Βαράγγων, ὑπὸ τῶν Λατίνων, ὑπὸ τῶν Καταλωνίων, ὑπὸ τῶν Τούρκων, ὑπὸ τοῦ Μοροζίνη, ἔν' ἀναφέρω τὰς κυριωτέρας. Αἱ ἀλώσεις τῶν Ἀθηνῶν δύνανται τρόπον τινὰ νὰ θεωρηθῶσιν ὡς σταθμοὶ τῆς μεσαιωνικῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν, ἧς ἡδύνατο ἴσως καταλλήλως νὰ ὀνομασθῇ ἱ σ τ ο -

1. Ὁφθυλμοφανῶς ἀντὶ 1879.

ρία τῶν ἀλώσεων τῶν Ἀθηνῶν. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλα γεγονότα ἐπιδράσαντα μετὰ τὴν ὁμίην δηώσεως καὶ ἀλώσεως ἐπὶ τὴν τύχην τῶν Ἀθηνῶν. Τοιοῦτον γεγονὸς π. χ. εἶνε τὸ κλείσιμον τῶν σχολῶν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Μεταξὺ τῆς ἀνακτήσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Δεξίππου καὶ τῆς ἀπαγορεύσεως τῶν σχολῶν ὀλίγα γεγονότα ἄξια λόγου ἔχει νὰ διηγηθῆ ὁ ἱστορῶν τὰ τῶν Ἀθηνῶν κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους.

Τί σημαίνει ὅτι ἐναυλόγησάν ποτε εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς τὰ πλοῖα τοῦ βασιλικοῦ στόλου ἐπὶ τοῦ Κωνσταντίνου, ἢ τί σημαίνει ὅτι βασιλεῖς τινες τῶν Ῥωμαίων καὶ ἔπειτα τῶν Βυζαντινῶν ἔδωκαν εἰς τὰς Ἀθήνας προνομία τινα ἢ ἐχάρησάν τινας νήσους, ὧν οὐδὲ τὰ ὀνόματα μανθάνομεν, ὡς π. χ. ὁ Κώνστας ὅστις ἔδωρῆσατο τῇ πόλει σῖτόν τε καὶ νήσους οὐκ ὀλίγας οὐδὲ μικρὰς εἰς ἀπαγωγὴν φέρον: Ἐξακολουθεῖ ἀκόμη ὁ Ἄρειος Πάγος καὶ ἡ Βουλὴ μέχρι τοῦ δ' αἰῶνος καὶ εὐρίσκομεν στρατηγοὺς καὶ ἄρχοντας μέχρι τοῦ ε'. μ. Χ. αἰῶνος. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ἦσαν ἐξωτερικά, ὑφίσταντο δέ, οὕτως εἶπεῖν, μόνον ὡς συμπαρομαρτήματα τοῦ κυριωτάτου βίου τῆς πόλεως κατὰ τούτους τοὺς αἰῶνας, ὅστις συνίστατο εἰς τὴν ἀκαδημειακὴν ζωὴν, εἰς τὸν πορισμὸν ὃν ἀπελάμβανεν ἡ πόλις ἐκ τῶν συρρεόντων μαθητῶν καὶ τῶν ἐπισκεπτομένων τὴν πόλιν χάριν τῆς παλαιᾶς αὐτῆς σοφίας καὶ τῆς τότε ἔτι ὑπολειπομένης ἀκμῆς. Καὶ περὶ μὲν τῶν σχολείων τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ περιέργου αὐτῶν βίου θὰ εἶπω τὰ δέοντα ἀμέσως κατωτέρω. Νῦν δὲ ἀνάγκη νὰ ἐξετάσωμεν δι' ὀλίγον τὸ κυριώτατον μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τῶν Ἐρούλων καὶ τὴν ἀνάσωσιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Δεξίππου γεγονὸς τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηνῶν, τὴν δῆωσιν αὐτῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλαρίχου.

Οἱ Γότθοι δὲν εἶχον καταπολεμηθῆ ἔντελῶς ὄντες γενναῖοι καὶ ἐμπειροπόλεμοι εἶχον ἀναγκάσει τοὺς Βυζαντινοὺς νὰ συνθηκολογήσωσι μετ' αὐτῶν ἐγκαθιστάμενοι εἰς τινὰς τῶν βορείων ἐπαρχιῶν ἢ ὑπηρετοῦντες ὑπ' αὐτοῖς. Ἀλλὰ ἡ συμβίωσις μετὰ τῶν Βυζαντινῶν δὲν ἦτο πάντοτε εἰρηνική. Εἴτε ὑπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς δηώσεως ὀδηγούμενοι εἴτε διαφωνοῦντες πρὸς τοὺς ἐγκατοίκους συνεχῶς ἤρχοντο πρὸς τοὺς Βυζαντινοὺς εἰς συγκρούσεις. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτῶν εὐρισκόμενοι Γότθοι ἐνίστε δυσαρεστούμενοι ἀπέβαινον ἀφορμὴ μεγάλων δεινῶν. Τοῦτο δὲ συνέβη μάλιστα ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου. Ὁ Ἀλάριχος ὅστις ἄλλοτε εἶχεν ὑπηρετήσῃ τὸ

κράτος ἐπὶ Θεοδοσίῳ ὡς ἀρχηγὸς γοτθικοῦ τινος σώματος ὑσηρε-
στήθη ἐπὶ Ἀρχιδίου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Θεοδοσίου, καὶ ἐπῆλθε κατὰ τῆς
Κ]πόλεως ἰσχυρὸς καὶ φοβερός διότι ἦτο εἰς τῶν ἐγκρίτων ἡγεμόνων
ἐκείνης τῆς μερίδος τῶν Γότθων, οἵτινες ὀνομαζόμενον Δυτικοὶ
(Westgothen ἦσαν τότε ἐγκατεστημένοι ἐν Θράκη καὶ διαφόροις ἄλ-
λοις βορείοις μέρεσι τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους. Ὁ Ἀρχιδίος ἐστειλε
πρὸς αὐτόν, διὰ νὰ τὸν πείσῃ ν' ἀποστῆ τῶν τειχῶν τῆς Κ]πόλεως,
τὸν πανίσχυρον αὐτοῦ πρωθυπουργὸν Ῥουφίνον, ἄνδρα Γαλάτην, ἄν-
θρώπον πονηρὸν καὶ μοχθηρὸν, ὅστις πολλὰ εἶχεν ἐπενέγκει κακὰ εἰς τὸ
Βυζαντιακὸν κράτος διὰ τῆς κακίας τοῦ καὶ τῆς ἀντιζηλίας κατὰ τοῦ
Στελίχωνος, τοῦ πρωθυπουργοῦ τοῦ βασιλέως τοῦ δυτικοῦ κράτους,
Ἄνωριου, διότι γνωρίζετε ὅτι τὸ κράτος διηρέθη ἐπὶ τῶν υἱῶν τοῦ
Θεοδοσίου εἰς δύο μεγάλα τμήματα, τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικόν.
Ὁ Ῥουφίνος ἐπιστρέψας ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ ἐχθροῦ εἶπεν εἰς
τὸν βασιλέα ὅτι ὁ Ἀλάριχος ἐπείσθη νὰ ἀποχωρήσῃ ἐκ τῶν τειχῶν
τῆς Κ]πόλεως. Ἀλλὰ φαίνεται ὅτι ἐν ταῖς μετ' αὐτοῦ συνομιλίαις
ὁ Ῥουφίνος ἔπεισε τὸν Γότθον, ἀφίνων τὴν πρωτεύουσάν, νὰ ἐπέλ-
θῃ κατὰ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν τοῦ κράτους. Περὶ τούτου ἡ κατάστασις
τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους, καθ' οὓς Γα-
λάται καὶ Γότθοι ἤρχον περισσότερον τοῦ βασιλέως αὐτοῦ καὶ συν-
εβούλευον τὴν καταπολέμησιν ἐπαρχιῶν αὐτοῦ τοῦ ἰδίου κράτους,
ζητοῦντες νὰ σώσωσι προχείρως διὰ τῆς θυσίας ἄλλων τὰ περὶ ἑαυ-
τούς. Ἐπέρχεται λοιπὸν ὁ Ἀλάριχος κατὰ τῶν χωρῶν τῆς ἐντεῦθεν
Ἑλλάδος τῷ 395 μ. Χ. Καὶ ὁ μὲν Ῥουφίνος δὲν ἐπρόφθασε νὰ βοη-
θήσῃ τὸν Ἀλάριχον εἰς ἐπιτυχίαν ταύτης του τῆς ἐπιδρομῆς, ὡς
φαίνεται ὅτι εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς αὐτόν. Δὲν ἐπρόφθασε δὲ διότι
περὶ τὰ τέλη τοῦ 395 ἐφανεύθη διὰ τὰς πρὸς τὸν Στελίχωνα ἀντι-
παθείας του κατὰ διαταγὴν τοῦ Γότθου Γαῖνᾶ. Ἀλλ' ἂν ὁ Ἀλάρι-
χος δὲν ἔτυχε τῆς βοήθειας τοῦ Ῥουφίνου, δὲν ἔλειψαν ὅμως ἄλλοι
σύμμαχοι αὐτοῦ.

Οἱ σύμμαχοι οὗτοι ὑπῆρξαν οἱ Χριστιανοὶ καλόγηροι τῆς ἐντεῦ-
θεν Ἑλλάδος. Ἐν τῇ πάλῃ μεταξὺ χριστιανισμοῦ καὶ ἐθνισμοῦ εὐ-
ρέθησαν πρόθυμοι οἱ χριστιανοὶ διὰ τινος δηώσεως καὶ κατακτήσεως
ἐκ μέρους τῶν ὁμοθρήσκων αὐτοῖς Γότθων, διότι οἱ Γότθοι ἦσαν
Χριστιανοὶ πιστεύοντες τὰ τοῦ Ἀρείου δόγματα, νὰ τύχωσιν ἐκείνου
ὅπερ δὲν ἐπέτυχον ἐντελῶς διὰ τῶν διαταγμάτων τῶν βασιλέων. Ὁ

χριστιανισμὸς δυσκόλως ἐφορῶντο ἐν τῇ κυρίᾳ Ἑλλάδι. Ὑπῆρχον ἀκόμη πικρατὸν ζῆλον αἱ ἀναμνήσεις τῆς φαιδρῆς θρησκείας τῶν ἔθνικῶν. Ἄν ἤθελον γὰρ λησιμονήσωσιν οἱ ἄνθρωποι εὐκόλως τοὺς ἀνθρωπομόρφους θεοὺς των, τὰς χαμέσπας Νύμφας, τὰ μυστήρια αὐτῶν καὶ τὰς πανηγύρεις. Μάτην ἀπηγόρευσεν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος τὸ θύειν, μάτην ἀφήρει τὰς κτήσεις τῶν ἔθνικῶν ἱερῶν. Μάτην εἰ δεινότερον ἀπῆτει παρὰ τῶν ἔθνικῶν ὁ νόμος καὶ διάδοχος τοῦ Κωνσταντίνου Κωνσταντῖνος. Λίγιστον γὰρ κλεισθῶσιν οἱ ἱεροὶ ναοὶ καὶ γὰρ ἀπέχοντα πάντες τῶν ἱερῶν· εἰ δὲ μὴ ἀναίρεσις διὰ ξίφους τοῦ μὴ πειθόμενον καὶ δήμευσι τῶν ἀγαθῶν τοῦ φονευθέντος. Μάτην ὁ Ἰσθμῖανός καὶ Οὐαλεντιανὸς καὶ Οὐάλης ἀπηγόρευσαν τὴν ἐξάσκησιν πάσης γοητείας ἢ μαγείας ἐπὶ ποινῇ θανάτου καὶ ἠμποδισαν τὴν τέλεσιν νυκτερινῶν ἡρσιῶν καὶ τελετῶν διάταγμα ἐπιφέρον τὴν κατάργησιν πρὸς τοὺς ἄλλοις τῶν διασήμων ἑλεναινίων μυστηρίων. Τέλος μάτην ὁ Θεοδοῖσιος ἐξέδωκεν ἐκ Θεσσαλονίκης τῷ 380 διάταγμα ὁριστῶς ἀπαγορευθῆν ἐπὶ μεγίσταις ποιναῖς τὴν λατρείαν ἄλλης τινὸς θρησκείας ἐκτὸς τῆς χριστιανικῆς καὶ καταργοῦν πᾶσαν λατρείαν, θυσίαν καὶ τελετὴν τῶν ἔθνικῶν.

Εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν κυρίως Ἑλλάδα τὰ μεσα ταῦτα δὲν ἐπίνεγκον ἀμέσως οὔτε τὴν παῦσιν τῆς ἔθνικῆς θρησκείας οὔδὲ τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ. Μέχρι τοῦ 11' αἰῶνος εὐρίσκομεν ἔθνικοὺς ἐν Πελοποννήσῳ, μέχρι τοῦ 8' μ.χ. αἰῶνος τὸ μαντεῖον τοῦ Ἀμφιαράου ἐν Βοιωτίᾳ ἐνήργει. Ἀλλὰ καὶ ὅτε κατ' ὀλίγον διεδόθη καὶ ἐν τῇ ἐντεῦθεν Ἑλλάδι ὁ χριστιανισμὸς δὲν εἶχε ποτὲ τὸ βαρὺ καὶ σοβαρὸν καὶ μυστηριώδες τοῦ χριστιανισμοῦ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τῆς Ἀνατολῆς. Ἄν λέγομεν τὸν δογματισμὸν ὀλίγων ἀρχιεπισκόπων καὶ τοὺς τρόπους τοὺς καθήμερινοὺς λατρείας τυπικῆς. Ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν Ἀθηναίων αἱ παρὰδόσεις ἦσαν πάντῃ ἄλλοιαι· ὀλιγοτέρα πειθῶ εἰς δόγματα, μείζων ἀγάπη λόγων, δυσπιστία πρὸς τὸ θαῦμα, ἐπιμονὴ εἰς τὸ πλαστικὸν κάλλος, τὰς φαιδρὰς πανηγύρεις, τὴν πίστιν ἄνευ δογμάτων καὶ τὴν λατρείαν τὴν μετὰ ῥαστιῶνης. Ὁ Παρθενῶν εἶχεν ἤδη ἀπὸ πολλῶν αἰῶνων μεταβληθῆ εἰς ἐκκλησίαν τῆς Παναγίας τῆς Ἀθηναϊώτισσας κατὰ τὸν 11' αἰῶνα καὶ ὅμως τὰ τέλη τοῦ αἰῶνος ἐκείνου ὁ μητροπολίτης Ἀκομνάτος παρεπονεῖτο ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι δὲν ἐπήγαιναν γὰρ ἐκκλησιασθῶσιν εἰς τὸν περικαλλέστατον καὶ οὐράνιον ἐκεῖνον οἶκον, ἀλλ' οὔτε εἰς τὰς ἄλλας

ἐκκλησίας ἐθιμίζον, μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὅλως εἰσέρχοντο εἰς αὐτάς.

Ὅτε δὲ ποτε εἰσέρχοντο εἰς ναὸν ἱερὸν, κατέχευον τὸν καιρὸν τῆς εὐχῆς εἰς ἀκαίρους ὀμιλίας καὶ περιττάς καὶ τοὺς μὲν πόδας εἶχον πατοῦντας τῆς ἐκκλησίας τὸ ἔδαφος, τὴν δὲ διάνοιαν ἀπεπλάιων εἰς μερίμνας βιωτικὰς. Ἰόσαι δὲ συνήθειαι διεσώθησαν μαρτυροῦσαι ὅτι ὑπὸ τὸ κάλυμμα τῆς νέας θρησκείας ἔῃ καὶ πάλλει ἡ παλαιά. Πρὸς τὸν κίονα τὸν πλησίον τοῦ θεάτρου τῆς ἡμετέρας πόλεως παπαδικὴ ἐπίνοια περιοχοδόμησε ναὸν, διότι ἤξευρον οἱ ἱερεῖς ὅτι ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος ἐφοίτων ἐκείσαι αἱ γυναῖκες ἀφιερῶναι ἀναθήματι παντοῖα εἰς τὸν Ἀσκληπιὸν ἕπερ τῆς ἰδίας ἡγιείας. Καὶ τὸ πείρισμα ἐπέτυχε, διότι καὶ σήμερον ἔτι, μετὰ παρελευσιν τοσοῦτων αἰώνων, ἐπικαλλῶσιν αἱ γυναῖκες ταινίας καὶ κηρία πρὸς ἴαριν τῶν ἑαυτῶν συγγενῶν. Ἡ λαμπὰς εἶνε τῆς χριστιανικῆς λατρείας τύπος, τὸ ἀφιέρωμα εἶνε καθαρῶς ἐθνικόν, καθαρῶς Ἑλληνικόν.

Ἐχρειάσθησαν ὅμως πολλοὶ ἀγῶνες διὰ τὴν φθίσην ὁ ἀθηναϊκὸς λαὸς καὶ ὁ λαὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς τὴν ἐλαφρὰν ταύτην χριστιανικὴν λατρείαν, οἱ δὲ κηδόμενοι τῆς διασώσεως τοῦ νέου θρησκευματος οὐδενὸς πρὸς τοῦτο ἐφείσθησαν μέσου. Ἐπρεπε νὰ καταπολημηθῇ ὁ ἐθνισμός. Ὅπου δὲν ἤρκει ἡ παρὰ τῶν βασιλέων βοήθεια, ἐχρειάζετο νὰ προσέλθῃ ὅτιδήποτε ἄλλο. Διὰ τοῦτο οἱ καλόγηροι συνέτειναν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐπιδρομῆς τοῦ Ἀλαρίχου.

Ὁ Ἀλάριχος ἀναχωρήσας ἐκ Κωνσταντίας διήλασε τὴν Θράκην, Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν φέρον μετ' ἑαυτοῦ τὸν στρατὸν τῶν Γότθων καὶ στίφη μοναχῶν φανατικῶν. Ἦας ἀρχὰς τοῦ βῆθι ἐφθασεν εἰς τὰς Θερμοπύλας. Ἐφρουρεῖ ἐκεῖ ὁ Γερόντιος ὅστις εἶχε διορισθῆ ὑπὸ τοῦ Ρουφίνου, ἀρχηγὸς δὲ τῆς Ἑλλάδος ἦτο ὁ Ἀντίοχος. Ὁ Γερόντιος, μόλις ἔμαθε τὴν προέλευσιν τῶν Γότθων, καὶ παραλαβὼν τὴν φρουρὰν ἀνεχώρησεν. Ὁ δὲ ἀνθύπατος τῆς Ἑλλάδος οὐδαμῶς ἐφρόντισε νὰ προστατευθῶσιν αἱ λοιπαὶ χῶραι. Ἡ Λοκρίς, ἡ Φωκίς, ἡ Βοιωτία ἐκυριεύθησαν, ἐδηλώθησαν καὶ φοβερὰ ὑπῆρξεν ἡ ἄρπαγὴ, ἡ σφαγὴ καὶ ἡ λεηλασία. Μόνοι αἱ Θῆβαι ἀντέστησαν διὰ τὰ ὄχυρά αὐτῶν τείχη. Ὁ Ἀλάριχος προήλασε διὰ τοῦ Κιθαιρώνος καὶ ἐφθασε εἰς τὴν Ἀττικὴν. Τὸ ἐν Ἐλευσίνι ἱερὸν τῆς Δήμητρος κατεστράφη τότε ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐβλανατώθησαν οἱ κυριώτεροι ὄπαδοὶ τῆς ἀρχαίας θρησκείας. Τέλος ὁ στρατὸς τῶν βαρ-

βάρον καὶ τῶν μοναχῶν, «τῶν τὰ φαιὰ ἱμάτια ἔχόντων», ὡς τοῖς ὀνομιᾶται ὁ ἱστορικὸς Εὐνάπιος, ἐφθίσε πρὸ τῶν Ἀθηνῶν. Ἐκυριεύθησαν τότε αἱ Ἀθῆναι ὑπὸ τῆς στρατιᾶς τῆς περὶ τὸν Ἀλάριχον ἢ ὄχι, Τοῦτο εἶνε τὸ γεννώμενον ζήτημα. Ἰνὲς τῶν ἱστορικῶν ἀναφέρουσιν ὅτι ἡ πόλις δὲν ἐκυριεύθη οὐσα λίαν ὀχυρὰ καὶ περιορισθῆ μόνον νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐτὴν μετὰ συνθηκολογίαν. Ὁ δὲ Ζώσιμος βεβαίως ὅτι ἐπιπεσὼν κατὰ τῆς πόλεως πανστρατιᾶ εἶδεν ἐπὶ τοῦ τείχους περιερχομένην τὴν θεῖαν Ἀθηναίαν καὶ τὸν ἥρωα Ἀχιλλέα. Ἡ Ἀθηναῖα ἐφάνη ὅποιαν παριστάνουσιν αὐτὴν τὰ ἀγάλματα, ὀπλισμένη καὶ ἐτοίμη νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν ἐπώνυμον αὐτῆς πόλιν· ὁ Ἀχιλλεὺς προσέλαβε τὸ σχῆμα ὅπερ περιέβαλεν αὐτὸν ἡ ὀμηρικὴ ποίησις ὅτε δεινὸς καὶ μαινόμενος ἐπολέμει κατὰ τῶν Τρώων μετὰ τὸν θάνατον τοῦ φίλου τοῦ Πατρόκλου. Τότε ἐσεβάσθη καὶ ἐφοβήθη, κατὰ τὸν Ζώσιμον, ὁ Ἀλάριχος τὴν θεῖαν ἐκείνην καὶ ἔστειλε κήρυκας περὶ εἰρήνης πρὸς τοὺς πολιορκουμένους Ἀθηναίους. «Καὶ προσδεξαμένων τῶν Ἀθηναίων τοὺς λόγους καὶ λαβόντων καὶ δόντων ὄρκους, εἰσῆλθεν ὁ τῶν Γότθων ἡγεμὼν μετὰ ὀλίγων τινῶν εἰς τὰς Ἀθήνας. Τυχὼν δὲ φιλοφροσύνης ἀπάσης καὶ λουσάμενος καὶ κοινωσίαν δι' ἐστίασεως πρὸς τοὺς ἐν τῇ πόλει λογάδας καὶ προσέτι δῶρα λαβὼν ἀνεχώρησε, καταλιπὼν ἀβλαβῆ τὴν τε πόλιν καὶ τὴν Ἀττικὴν πᾶσαν.» Τοιαύτη ἡ διήγησις τοῦ Ζωσίμου. Ἄλλ' ἔχομεν ἄλλους τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν ὁμητικῶς ἀναφέροντας καὶ τὰς Ἀθήνας μετὰ τῶν πόλεων αἵτινες ἐκυριεύθησαν ὑπὸ τῶν Γότθων. Τί πρέπει λοιπὸν νὰ πιστεύσωμεν; Βεβαίως εἴτε παραδεχθῶμεν ὅτι αἱ Ἀθῆναι πράγματι ἐάλωσαν, εἴτε ὅτι καιηναγκάσθησαν νὰ δεχθῶσι τὸν Ἀλάριχον ἐντὸς τῶν τειχῶν τῆς πόλεως, ἢ διαφορὰ εἶνε μικρὰ καὶ τυπικὴ μόνον. Αἱ Ἀθῆναι ἠναγκάσθησαν ὅπωςδήποτε νὰ ὑποκύψωσι. Σπουδαιότερον δὲ εἶνε νὰ μάθωμεν ἂν εἴτε ἐκπολιορκηθείσης τῆς πόλεως εἴτε μὴ ἐβλάβη καὶ ἐδηρώθη ἡ χώρα. Τοῦτο δὲ βεβαίως συνέβη. Ἴσως, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ τις νεώτερος ἱστορικὸς ὁ Finlay, δὲν ὑπῆρξεν ἡ βλάβη ἐκ τῆς δηρώσεως τοῦ Ἀλαρίχου μεγαλειτέρα τῆς βλάβης ἣν ἐπέφερον αὐτοὶ οἱ ἐπὶ προγνωσίᾳ τῆς χώρας τεταγμένοι Ρωμαῖοι ἀνθύπατοι, ἀλλ' ὅπωςδήποτε προστιθεμένη, εἰς ὅσα αἱ Ἀθῆναι εἶχον πάθει πρὸ 130 ἐτῶν ἔβλαψεν αὐτὰς οὐκ ὀλίγον. Ἄν δὲ θελήσωμεν νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ἡ πόλις δὲν ἐξεπολιορκήθη, ἔχομεν λόγους τινὰς νὰ ὑποστηρίξωμεν τοῦτον τὸν διίσχυρισμόν. Πρῶτον ἔχομεν τὸ παρά-

δειγμα τῶν Θηβῶν. ἄς ἠναγκάσθη ὁ Ἀλάριχος ν' ἀφήσῃ ἀνενοχλήτους διὰ τὸ ὄχυρόν αὐτῶν, ἐπειδὴ δὲν εἶχε πολιορκητικὰς μηχανάς. Τὸ αὐτὸ λοιπὸν εἶνε δυνατόν νὰ συνέβῃ καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκτὸς δὲ τούτου ἔχομεν τὴν ἀναλογίαν τῆς ἀνακτήσεως τῆς πόλεως ὑπὸ τοῦ Δεξιπίου πρὸ 130 ἐτῶν. Εἶδομεν τότε ὅτι τὸ σπουδαῖον τοῦτο γεγονός καταρωθῆθη διὰ τῆς ἀσήμευ ῥωμαϊκῆς στρατιᾶς, ἣτις ἐφρούρει τὴν πόλιν καὶ τῶν μαθητῶν τῶν σχολῶν τῶν ἐν Ἀθήναις. Διατί λοιπὸν νὰ μὴ ὑποθέσωμεν ὅτι καὶ τότε εὐρέθη πρόθυμος ἡ Βυζαντιακὴ φρουρὰ καὶ οἱ μαθηταὶ νὰ ὑπερασπίσωσι τὴν πόλιν ἀπέναντι στρατοῦ γενναίου μὲν καὶ ἐξηρηθισμένου, ἀλλὰ πτερουμένου μηχανῶν ἐκπολιορκητικῶν.

Ὅτι καὶ ἂν συνέβῃ φαίνεται ὅτι τοῦλάχιστον αὐτὴ ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν δὲν ἐβλάβη ἐπαισθητῶς καὶ ἡ παράδοσις τὴν ὁποίαν διέσωσεν ὁ Ζώσιμος δεικνύει ἂν ὄχι ἄλλο, κἂν τοῦτο πῶς καὶ περὶ τὰ τέλη αὐτοῦ τοῦ τετάρτου αἰῶνος οἱ Ἕλληνες ἐπίστευον εἰς τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς ἥρωας τῶν παρελθόντων χρόνων. Ἡ Ἀθηναῖα ἔσωσε τὴν προσφιλεῖς αὐτῆς πόλιν ἀλλὰ διὰ τελευταίαν φορὰν, ὁ δὲ Ἀλάριχος ἔξακολουθήσας τὸ ἔργον τῆς δηρώσεως ἀνεχώρησεν εἰς Πελοπόννησον, ἕως περιορίσθη ὑπὸ τοῦ Στελίχωνος εἰς τι ὄχυρόν φρούριον τῆς Φολόης. Ὁ Ἀλάριχος ἠδύνατο νὰ κατανικηθῇ ἐντελῶς, ἀλλὰ διὰ στρατηγικὰ τινα λάθη τοῦ Στελίχωνος κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ εἰς τὴν Ἡπειρον. Θλιβερόν δὲ δεῖγμα τῆς τότε καταστάσεως τοῦ Βυζαντιακοῦ κράτους εἶνε ὅτι ὁ Ἀλάριχος ὁ τοσοῦτον βλάβας τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς δυτικὰς χώρας τοῦ κράτους προεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ Ἀρκαδίου γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ Ἰλλυρικοῦ τῷ 398 μ. Χ.

Δύο ἔτη μετὰ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἀλαρίχου κατὰ τῆς Ἀττικῆς, ἐπεσκέπτετο τὴν χώραν ταύτην ὁ Συνέσιος, ἐπίσκοπος Κυρήνης, ὁ μαθητὴς καὶ φίλος τῆς Ὑπατίας τῆς θυγατρὸς τοῦ φιλοσόφου Θεωνος, ἧς πάντες γνωρίζετε τὸν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ μαρτυρικὸν θάνατον. Καὶ γράφει θλιβερὰ ὁ Συνέσιος πρὸς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἐξ Ἀθηνῶν. Ἐπεσκέφθη λέγει τὰ περιώνυμα ἐκ τῆς ἀρχαιότητος μέρη τὴν Ἐλευσίνα, τὴν Κηφισσίαν, τὸν Σφηττόν, τὸν Φάληρον. Καὶ νὰ χαθῇ κακὸς κακῶς ὁ ναύκληρος ὁ δεῦρό με κομίσας. Ἐπειδὴ αἱ Ἀθηναῖαι δὲν ἔχουσι τίποτε σεμνὸν παρὰ μόνον τὰ κλεινὰ τῶν χωρίων ὀνόματα, καὶ καθὼς ὅταν σφαγῇ ἐν θῦμα προωρισμένον διὰ τοὺς θεοὺς, ὑπολείπεται μόνον τὸ δέρμα, γινώρισμα τοῦ πάλαι ποτὲ ζώου,

οὕτως ἐδῶ ἀφ' οὗ ἔφυγεν καὶ ἄλλαξε τόπον ἡ φιλοσοφία, δὲν μένει ἄλλο ἢ νὰ γυρίζῃ τις ὁλόγυρα καὶ νὰ θαυμάζῃ τὴν ἀκαδημίαν καὶ τὸ Λύκειον καὶ τὴν ποικίλην Στοάν, τὴν ἐπιώνυμον τῆς φιλοσοφίας τοῦ Χρυσίππου, ἡ ὁποία τῶρα δὲν εἶνε πλέον Ποικίλη. Διότι ὁ ἀνθύπατος ἀφῆρεσε τὰς σαινίδας, εἰς τὰς ὁποίας ἐπάνω ἐναπέθεσε τὴν τέχνην τοῦ δ' ἐκ Θάσου ζωγράφου Πολύγνωτος. Καὶ τῶρα εἰς τοὺς χρόνους μας ἡ Αἴγυπτος τρέφει τὸ πνεῦμα δεξαμένη τὰς γονὰς τῆς Ὑπατίας, αἱ δὲ Ἀθῆναι πάλαι μὲν ἦσαν ἡ πόλις, ἡ ἐστία τῶν σοφῶν τῶρα δὲ, ὅπως εἶνε, τὰς σεμνύνουσιν οἱ μελισσοουργοί.

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ὅσον πικρὰ καὶ ἂν εἶνε δὲν ποιεῖται λόγον περὶ μεγάλων καταστροφῶν τῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ τῶν ἄλλων μνημείων τῆς ἀρχαίας τέχνης. Διὰ τοῦτο δὲ εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν χρησιμεύει ὡς ἀπόδειξις ὅτι ὁ Ἀλάριχος δὲν ἐκύριευσεν ἢ τοῦλάχιστον δὲν ἔβλαψε σπουδαίως τὰς Ἀθήνας, διότι ἄλλως θὰ ἐμνήμονε τῶν κακῶν ταύτων ὁ φίλος τῆς ἀρχαιότητος Συνέσιος.

Ἀλλὰ καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς ὁποίας θρηνεῖ τὴν στέρησιν καὶ τὸν ἐξοικισμὸν ὁ σοφὸς ἐπίσκοπος τῆς Κυρήνης, δὲν εἶχεν ἐκλίπει ὀλοτελῶς. Βεβαίως δεινὸν τραῦμα διὰ τὰς Ἀθήνας ὑπῆρξεν ἡ ἴδρυσις τῆς ἐν Κ]πόλει ἀκαδημίας, ἣτις ὑπῆρχε μὲν ἤδη ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου, ἀλλ' εἶχε μείνει ὀπίσω. Ἀπὸ τῶν χρόνων ὅμως τοῦ Θεοδοσίου ἔλαβε μεγίστην ἀνάπτυξιν πρὸς βλάβην τῶν σχολῶν τῶν Ἀθηνῶν. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τὴν προσθήκην τῆς σχολῆς τῆς Κ]πόλεως εἰς τὰς τέως ὑπαρχούσας δὲν ἔλειπεν ἡ λάμπρις τῆς τῶν Ἀθηνῶν.

Πρὸ τοῦ Συνεσίου εὐρίσκοντο ἀκόμη αἱ σχολαὶ τῶν Ἀθηνῶν ἐν μεγάλῃ ἀκμῇ. Πολλοὶ συνέρρεον εἰς τὴν πόλιν ἵνα ἀκροασθῶσι τῶν σοφῶν ρητόρων. Ἀκόμη κατὰ τὸν τέταρτον αἰῶνα ἐδίδασκον ἄνδρες οἷοι ὁ Προαιρέσιος, ὁ Ἰμέριος, ὁ Μουσώνιος· ἀλλ' ἡ διδασκαλία δὲν ἦτο τὸ μόνον κέντρον καὶ ὁ μόνος σκοπὸς τῆς ἐν ταύτῃ τῇ λογίᾳ πόλει διαβιώσεως τῶν φοιτητῶν. Αἱ Ἀθῆναι ὡμοίαζον πολὺ μὲ μικρὰν πανεπιστημιακὴν πόλιν τῆς Γερμανίας κατὰ τοὺς σημερινοὺς χρόνους, πολὺ δὲ μᾶλλον κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας. Ὑπῆρχον φατρίαι τῶν μαθητῶν· οἱ μαθηταὶ εἶχον τὰς ἰδιαιτέρας αὐτῶν στολάς, ἰδιαίτερον τριβώνιον καὶ μέγας ἐγένετο θόρυβος καὶ μεγάλα σκάνδαλα μέχρις οὗ οἱ ὀπαδοὶ τινος διδασκάλου σύρωσι μὲ τὸ μέρος τῶν νέων τινὰ ἐρχόμενον τὸ πρῶτον εἰς τὰς Ἀθήνας.

Πολλὰς διηγήσεις πανθάνομεν περὶ τῶν σχολῶν τούτων παρὰ βασιλείου τοῦ μεγάλου Γρηγορίου καὶ Λιβανίου, οἵτινες ἐφοίτησαν ἐν Ἀθήναις. Ἐν Ἀθήναις ὑπῆρχον τακτικὰ σωματεῖα ὅπως σήμερον ἐν Γερμανίᾳ. Ὀνομαζόντο χοροὶ καὶ εἶχον ἕκαστον πρόεδρον ὀνομαζόμενον Προστάτην. Ἡ εἴσοδος εἰς τὰ σωματεῖα ταῦτα ἐξήρτητο ἐκ τῆς πατρίδος ἢ ἐκ τῆς ἀκροάσεως παρὰ τινι τῶν διδασκάλων. Ὅτε ἐγένετο γνωστὴ ἡ ἔλευσις νέου μαθητοῦ μέγας ἐτελεῖτο ἄγων τις ἐν προκυμαία τῶν νεοσύλλεκτον καὶ κατατάξῃ αὐτὸν εἰς τοὺς συνακροστικὰς αὐτοῦ καὶ εἰς τοὺς χοροὺς, διότι ἐχρειάζοντο καὶ χορήματα οἱ διδάσκαλοι καὶ συνξυλιστὰς οἱ μαθηταί. Ἐτρεχον λοιπὸν εἰς ὕλας τὰς πύλας τῆς πόλεως, καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ κατέβαινον μέχρι Πειραιῶς καὶ τῶν ἄλλων λιμένων, εἰς Σουνίου κατήντων. Πανηγυρικώτατα ἐτελεῖτο ἡ κατάταξις εἰς τινος διδασκάλου τοῖς μαθηταῖς καὶ ἡ παράληψις τοῦ τριβωνίου. Ἐν μέσῳ δὲ δύο μέσος ἐπορεύετο ὁ λουσομένος. Ὅπως ἐλέγεται, φαίνεται, ὁ νεορῶτιστος, διότι προηγείτο τῆς παραδόσεως τοῦ τριβωνίου λουτρον. Ἐγένετο δὲ καὶ τότε εἶδος ἀγῶνος ἐν ᾧ κατενίκα δῆθεν μία τῶν μερίδων. Οἱ μὲν ἔτρεχον ἐμπρὸς καὶ ἐκόλυον, οἱ δὲ ὀπισθεν ὤθουν τὸν προσερχόμενον εἰς τὸ λουτρον καὶ ὅλοι οἱ κωλύοντες ἐρῶναζον «Σαῖ, σαῖ οὐ λεύει». Τέλος δῆθεν κατεκράταν τοῦ ἀγῶνος οἱ ἀντιποῦντες εἰς τιμὴν τοῦ καταγομένου. Τότε ἤρχιζον πρὸ τῆς θύρας τοῦ λουτροῦ προσφωνήσεις καὶ σωρὸς διατυπώσεων καὶ τέλος εἰσήγετο ὁ καταγόμενος εἰς τὸν θεομὸν οἶκον καὶ ἀπελοίετο. Ἐπειτα δ' ἐνδύθεις τὸ τριβώνιον ἐξήρχετο καμαρωμένος, δορυφορούμενος καὶ ὑπὸ πομπῆς ἐντίμου καὶ περιδύξου. Ἀλλ' ὅλη αὕτη ἡ ἱστορία ἦτο ὄχι ὀλίγον δαπανηρὰ, διότι ὁ νεορῶτιστος ἐπλήθονε ἀκριβὰ εἰς τοὺς προστάτας. Ἀλλ' ἡ δαπάνη ἦτο τὸ ὀλιγώτερον. Ἐνίοτε δὲ ἔπαυε καὶ ξύλον. Ὅτε ὁ Λιβάνιος νεοστὶ ἀφικθεὶς εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπορεύετο εἰς τὸ λουτρον βαίνων πανηγυρικῶς ἐν μέσῳ δύο ἄλλων, τολμηρὸς τις Κρηθὸς ἐπέπεσε κατὰ τοῦ ἐνὸς τῶν δύο καὶ τὸν ἐπάταξεν γερὰ οὐκ ἀμυνόμενον λέγει ὁ Λιβάνιος, ὅστις μᾶς διηγείται αὐτὸς τὴν ἱστορίαν ταύτην καὶ πολλὰ περὶ τοῦ μαθητικοῦ βίου ἐν Ἀθήναις ἐν τῷ λόγῳ περὶ τῆς ἑαυτοῦ τύχης. Ὁ Λιβάνιος ἦτο ἐξ Ἀντιοχείας, πιθανῶς δὲ θὰ προσῆλθεν εἰς τὸ λουτρον ἐν μέσῳ δύο πατριωτῶν του, δύο Ἀσιατῶν. Φαντάσθητε λοιπὸν τί δειλὸς θὰ ἦτο ὁ Ἀνατολίτης, ὅστις τὰς ἔφαγε ἀπὸ τὸν Κρητικὸν οὐκ ἀμυνόμενος.

Ὁ Λιβάνιος ὅμως εἰς ἄλλην αὐτὴν τὴν ἱστορίαν δὲν ἔπειθε τίποτε φράσεται, διότι προσθέτει περὶ ἑαυτοῦ ἐμὰ ἰδὲ οὐδὲν ἀντέβλαψε. Ἀφ' οὗ ταιαῦτα ἐγίνοντο κατὰ τὴν ἰποδοχὴν τῶν μαθητῶν εὐκόλως φανταζέσθε ὅτι πολλῶ δεινότερα συνέβαινον ὅτε οἴται ἐγίνοντο μέλη τῶν χορῶν. Ὅλιγοὶ ἦσαν οἱ ρητῶς λοβόντες τὴν ἀπόφασιν καὶ τὴν ἄδειαν γὰ ἀπέχουσιν ἀπὸ τῶν ρητορικῶν μαχῶν ἀνὰ τὰς ὁδοὺς καὶ τὰ δημόσια μέρη. Ὁ Λιβάνιος ἔσχεν αὐτὴν τὴν τίχην, ἀφ' οὗ ἀφεκτὰ ὑπέφερε ἕως ν' ἀποκτήσῃ τοῦτο τὸ δικαίωμα. Ὅτε ἦλθεν εἰς Ἀθήνας τῷ 336 ἤλθε μὲ τὴν ἀπόφασιν νᾶκροασθῆ τῶν ῥήτορος Ἀριστοδήμου ἀλλὰ κατελείφθη ὑπὸ ἄλλου χοροῦ, ὅστις τὸν ἠνάγκασε νὰ προσέλθῃ εἰς τὸν ἑαυτοῦ διδάσκαλον. Ὑπεχώρησε, φοβηθεὶς, ἀλλὰ προῖ προῖ παρουσιάσθη ὁ χορὸς τῶν ἀκούσιων καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ ἀκούσῃ οἱ ἐκεῖνοι ἤθελον. Λότι τὸν ἐνέειθκαν εἰς μικρὸν πίδακον καὶ τὸν ἀφῆκαν ἐκεῖ φυλακισμένον ἕως ἠναγκάσθῃ νὰ ὑποσχεθῇ ὅτι θὰ ἀκροασθῇ τοῦ διδασκάλου αὐτῶν Λιοφάντου. Ἀλλ' ἔλαβε καὶ ἄδειαν νᾶκροάζηται καὶ ἄλλων καὶ νὰ μὴ μετέχη τῶν ἐριδῶν τῶν χορῶν.

Ἦσαν δ' αἱ ἐριδες αὐταὶ ἀξιόπολλοῦ λόγου, ἐνίοτε ἀπέβμνον ἀληθεῖς μάχαι. Αἱ γεραραὶ πλάταναι τοῦ Λυκείου ἦσαν οἱ μάρτυρες τῶν ἀξιολογοτέρων μαχῶν. Μίαν φορὰν ἐπέπεσον αὐτοὶ ὅλοι οἱ χοροὶ κατ' ἀλλήλων καὶ ἐξυλίσθησαν ἀνηλεῶς. Ἐνίοτε τόσον δεινοὶ ἦσαν οἱ ἀγῶνες ὥστε ἠναγκάζετο νὰ ἀναμιχθῇ ἡ δικαστικὴ ἀρχή. Φοβερὸς ἦτο ὁ ἀγὼν ὅτε ποτὲ ὁ χορὸς τῶν Λακεδαιμονίων ὑπὸ τὸν προστάτην αὐτοῦ Θεμιστοκλέα Ἀθηναῖον, ὑπερασπιζόμενος τὸν ῥήτορα καὶ διδάσκαλον αὐτῶν Ὀψίνην ἐπέπεσαν κατὰ τῶν Ἀνατολιτῶν, τῶν χορῶν δηλαδὴ τῶν ἐκ τοῦ Πόντου καὶ τῆς Καππαδοκίας, οἵτινες ἠκροῶντο τοῦ διδασκάλου Ἰουλιανοῦ, καὶ ἐπολέμησαν τόσον ἀξιόλογα, ὥστε ἠναγκάσθη νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας ἐκ Κορίνθου ὁ ἀνθύπατος καὶ νὰ καλέσῃ εἰς τὸ δικαστήριον καὶ μαθητὰς καὶ διδασκάλους. Ὁ Προμαρέσιος, ὁ ἔπειτα δεινὸς σοφιστὴς καὶ καθηγητὴς ἐν Ἀθήναις, μαθητὴς ἑταῶν συνηγόρησε ὑπὲρ τοῦ διδασκάλου τοῦ Ὀψίνου ἀξιόλογα, τόσον λαμπρά, ὥστε ἠναγκάσθησαν νὰ τὸν ἐπικροτήσωσι καὶ οἱ ἀντίπαλοί του. Ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνθύπατος ἐνθουσιάσθη τόσον, ὥστε κατεδίκασε τὸν Προμαρέσιον εἰς μαστίγωσιν.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν μαθημάτων καὶ τοῦ ἔξυλισμοῦ ἠσχολοῦντο ὄχι ὀλίγον οἱ μαθηταὶ καὶ εἰς διάφορα τεροψίδυμα. Διέτριβον τὸ περὶ

παιγνίδιον τῆς σφαιρίδας, ἔτρεχον ἀπὸ ἐορτῆς εἰς ἐορτὴν καὶ ἀπὸ πανηγύρεως εἰς πανηγύρεον. Ὑπῆρχον τέλος διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ δεῖπνα Σειρήνων δεινότεραι γείτονες καὶ τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς τόσα καὶ τόσα ὅσπερ πολλοὶ καταναλίσκοντες πάντα τὰ ἑαυτῶν, ἔβλεπον εἰς τὸν δανεισόμενον.

Ἄλλ' εἶχε βεβαίως καὶ τὰς σοφίας αὐτοῦ ὄψεις ὁ μαθητικὸς βίος. Ἀπόδειξιν ἔχομεν τοὺς καρποὺς τῶν σχολῶν ἐκείνων, τὰ ἔργα τῶν Θεμιστίου, Ἰμερίου καὶ μᾶλλον τοῦ Λιβανίου καὶ Ἰουλιανοῦ. Ἰδίως καὶ ὁ Ἰουλιανὸς ἐμοίτησεν ἐνταῦθα καὶ χαίρων ἐνθυμεῖτο τοὺς χρόνους τῆς ἐν Ἀθήναις διαμονῆς του. Ἐδῶ ἀπέκτησε τὸν μακρὸν ἐκείνον πόθον καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἀρχαιότητα ἕνεκα τοῦ ὁποῖου ἡ ἐκκλησία ὠνόμασε αὐτὸν Γιοραβάτην. Ἡμεῖς δὲ συγχωροῦμεν αὐτῷ ὅσα ἐσφάλῃ ἢ μᾶλλον ὅσα ἔπραξεν παρανοῶν τὸ πνεῦμα τῶν χρόνων ἐν οἷς ἔζη καὶ ἐνθυμούμεθα πρὸς τὸ παρὸν μόνον τὰ ἀγαθὰ αἴτια παρέσχε εἰς τὰς Ἀθήνας. Τὰς Ἀθήνας ἐνθυμήθη ὅτε ἐκ Παρισίων ὡς Καῖσιου ἐπήρχετο κατὰ τῆς Κ]πόλειος, ἐπικαλούμενος τὴν συνδρομὴν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ ἀρχαίου βίου. "Ὅτε δ' ἔγεινεν αὐτοκράτωρ ἠνεώχθησαν οἱ κεκλεισμένοι ναοὶ τῶν Ἀθηναίων καὶ ἤρχισαν πάλιν τελούμενα τὰ ἑλευσίνα μυστήρια καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἀνεμνήσθησαν ἡμερῶν ἀρχαίων. Τὸ ὄνειρον, διότι ἦτο ὄνειρον, ὑπῆρξε βραχὺ καὶ αἱ Ἀθηναῖοι ἔσπευδον πρὸς οἷονδὴ ποτέ τινα Χριστιανισμόν.

Ἄλλ' εἰς τὰς σχολὰς ἐφοίτων καὶ γυναῖκες, θυγατέρες καὶ σύζυγοι ἐπιφανῶν ἀνδρῶν. "Ὅτι δὲ ἡ παιδεία καὶ παρὰ ταῖς κυρίαις τῶν Ἀθηναίων κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους δὲν ἦτό τι ξένον ἀποδεικνύει ἡ ἱστορία τῆς Εὐδοκίας τῆς θυγατρὸς τοῦ φιλοσόφου Λεοντίου ἣτις διὰ παραδόξου τύχης ἠξιώθη τοῦ βασιλικοῦ θρόνου ἐν Κ]πόλει γενομένη σύζυγος τοῦ Θεοδοσίου Β'. Ἡ κόρη αὕτη ἐγεννήθη περὶ τὸ 393 καὶ ἠῤῥξήθη ὑπὸ τοῦ πατρὸς Λεοντίου ἐν πάσῃ παιδείᾳ. "Ὁ πατὴρ ἀπέθανεν, οἱ δὲ ἀδελφοὶ Βαλεριανὸς καὶ Γενέσιος δὲν ἠθέλον νὰ ἐκπληρώσωσι πρὸς τὴν συγκληρονόμον ἀδελφὴν τὰς ὑπὸ τῆς διαθήκης τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ νόμου ἐπιβαλλόμενας ὑποχρεώσεις. Μὴ δυναμένη νὰ τύχη τοῦ δικαίου, ἀπεφάσισε τόλμημα ὁδηγήσαν αὐτὴν πρὸς τὴν εὐτυχίαν. Μετέβη εἰς Κ]πολιν ἔνθα εἶχε θείαν τινά, δι' ἧς ἤλπιζε νὰ κατορθώσῃ τὸ αἰτούμενον παρὰ τῆς νεαρᾶς Πουλχερίας, τῆς ἀδελφῆς τοῦ βασιλέως. Ἡ Εὐδο-

κία ἦτο ὠραία, νέα, εἰσπραδής, διεκρίνετο περὶ τὴν χάριν τοῦ λόγου τὴν ἄττικὴν καὶ ὁμίλει εὐχερῶς καὶ καλῶς τὴν λατινικὴν. Ἀρχαῖος χρονογράφος τὴν περιγράφει «εἷστολον, λεπτοχαράκτηρον, εὖρινα, ἄσπροτάτην ὡσεὶ χιών, μεγαλόφθαλμον, ὑποκεχαρισμένην, οὐλοξανθόκομον, σεμνόποδα, ἑλλόγιμον, Ἑλλαδικὴν παρθένον». Ἡ αὐτὴ τῆς Κίλλεως κατεθέλγη ἕκ τῆς παρουσίας τῆς ὠραίας ἀθίδος. Καὶ τῆς μὲν ὑποθέσεως τῆς κληρονομίας δὲν ἐπῆλθε τὸ ποθούμενον τέλος, ἀλλὰ οἱ ἀρεταὶ τῆς Εὐδοκίας εἴλκυσαν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν Πουλχερίαν ὥστε παρελήφθη εἰς τὴν αἰλὴν, μετὰ τινα δ' ἔτη τῷ 421 ἐγένετο σύζυγος τοῦ Θεοδοσίου. Ἡ Ἀθηναία ἦτο περίπου 27 ἔτης, ὁ βασιλεὺς νεώτερος αὐτῆς κατὰ 7 ἔτη.

Ὁ γάμος ὑπῆρξε εὐτυχής. Τὸ ζεῦγος ἠγαπάτο. Ἡ κόρη τοῦ φιλοσόφου ἐξύμνει διὰ ποιημάτων τοῦ συζύγου τὰ κατορθώματα καὶ ἀμνησίκακος φανείσα πρὸς τοὺς ἀδελφούς ἐνήργησε νὰ δοθῶσιν αὐτοῖς λαμπραὶ θέσεις. Ἀλλ' ἡ γυνὴ εἶνε πάντοτε γυνὴ καὶ εὐρίσκειται πάντοτε μῆλον τῆς ἑριδος. Ἡ γυνὴ ἢ φθονήσασα ὑπῆρξεν αὐτῇ ἢ Πουλχερία ἦτις τοσοῦτον εἶχε αἰνεῖναι πρότερον εἰς τὴν δόξαν τῆς Εὐδοκίας. Τὸ δὲ μῆλον τῆς ἑριδος ὑπῆρξεν ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ εἴνοια τῆς βασιλείσης πρὸς τὸν μάγιστρον Παυλῖνον. Μέχρι τινὸς δῆλα δὴ ἡ Ἀθηναίς δὲν ἐζήτησε τὴν ἀρχὴν καίπερ οἶσα βασίλισσα, ἀλλὰ μετὰ τινα ἔτη ἀποκτήσασα θυγάτριον ἐζήτησε τὴν ἀδειαν νὰ μεταβῇ εἰς Ἱεροσόλυμα. Πανταχοῦ ὅθεν διῆλθεν ἀφῆκεν ἀρίστας ἐντυπώσεις, εἰς πάσας τὰς ἐκκλησίας πλούσια δῶρα. Ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐξεφώνησε πρὸ τοῦ δήμου λόγον κατεθέλξαντα τὰ πλήθη. Ἀλλ' ἐπιστρέψασα ἠθέλησε νὰ λάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῶν πραγμάτων στηριζομένη εἰς τὴν εἴνοιαν τοῦ ἐπίρχου τῆς πόλεως Κύρου καὶ τοῦ μαγίστρου Παυλίνου. Οἱ φίλοι τῆς Εὐδοκίας κατεδιώχθησαν, ὁ Παυλῖνος, ὅστις ἦτο ἀνὴρ λίαν ὠραῖος, ἐθεωρήθη ἔνοχος παρανόμου πρὸς τὴν βασίλισσαν ἔρωτος. Ἡ μεταλλαγὴ αὕτη τῶν πραγμάτων, ἡ καθ' ἡμέραν ἀυξάνουσα ἀντιζηλία τῆς Πουλχερίας, ἠνάγκασε τέλος τὴν Ἀθηναίδα νὰ ζητήσῃ ν' ἀποσυρθῇ εἰς Ἱεροσόλυμα τῷ 444 μ. Χ. καὶ τῷ 460 ἐν ἡλικίᾳ 67 ἐτῶν ἀπέθανεν.